

نگاهی به اقتصاد

اقتصاد کشور ما طی دهه اخیر، شاهد فرازو نشیب‌های متعددی بوده و در مجموع شرایط دشواری را پشت سر نهاده است. این دوران از نظر چگونگی تغییرات متغیرهای کلان اقتصادی به سه دوره نسبتاً متمایز قابل تفکیک است.

در دوره اول که سالهای ۱۳۶۰ تا ۱۳۶۴ را در بر می‌گیرد، عملکردهای اقتصادی نسبتاً موفقیت‌آمیز بوده و روند متغیرهای کلان بسوی تعادل نسبی گرایش داشته است. در این دوره تولید ناخالص داخلی عموماً رشد مثبت نشان داده، کسری بودجه در سطحی نسبتاً قابل قبول قرار داشته و نرخ تورم رو به کاهش بوده است.

در دوره دوم که از سال ۱۳۶۵ آغاز می‌گردد شرایط فوق‌العاده دشواری به اقتصاد ایران تحمیل گردید و همزمان با تشدید جنگ و کاهش قیمت‌های جهانی نفت، سیر نزولی تولید ملی آغاز شد و کسری بودجه و نرخ تورم روندی فزاینده را طی نمود. این روندها تا سال ۱۳۶۷ ادامه یافته است.

و اما دوره سوم که تاکید اصلی این مبحث بر روی آن است، عملاً از سال ۱۳۶۸ آغاز شده است و در مجموع سال ۱۳۶۸ را باید نقطه عطفی در تاریخ تحولات اقتصادی بعد از انقلاب شکوهمند اسلامی بشمار آورد.

این سال در شرایطی کاملاً متفاوت از سالهای گذشته و با انتظاراتی بسیار خوشبینانه نسبت به اوضاع اقتصادی و سیاسی کشور آغاز شد. قبول آتش‌بس در جنگ فرصت مناسبی را جهت تقویت بنیه اقتصادی کشور فراهم نمود. اقدامات اولیه در این زمینه در سال ۱۳۶۷ بلافاصله پس از پذیرش قطعنامه شورای امنیت شروع شد و در سال ۱۳۶۸ با شدت بیشتری ادامه یافت. در این سال ضرورت به حرکت در آوردن هر چه سریعتر بخشهای تولیدی بصورت یک احساس عمومی و مشترک سیاست‌گذاران و مسئولان اجرایی کشور در آمد و سرلوحه برنامه اقتصادی قرار گرفت.

سیاستهایی که در طول دوران جنگ و تحت شرایط اضطراری بمورد اجراء در آمده

بود، با هدف دستیابی به تعادلهای اقتصادی مورد تجدیدنظر قرار گرفت و اولین حرکات در این جهت با تدوین و اعلام سیاست جدید ارزی آغاز شد و با تجدیدنظر در سیاستهای پولی و انجام اقدامات دیگر در جهت کاهش تدریجی کنترل‌های زاید و حذف برخی از مقررات دست و پاگیر اداری ادامه یافت.

یکی از مهمترین سیاستهایی که در سال ۱۳۶۸ بمورد اجرا گذاشته شد، اجرای طرح فروش ارز ترجیحی - رقابتی بود که هدف از آن تخصیص بهتر منابع ارزی، راه‌اندازی صنایع و کمک به افزایش تولید، ایجاد تعادل پولی از طریق جذب نقدینگی بخش خصوصی و کمک به کاهش کسری بودجه دولت و مهار تورم، حذف تدریجی سیستم چندنرخه، کاهش پیچیدگی‌ها و کنترل‌های موجود در نظام تولید، توزیع و قیمت‌گذاری و بالاخره محدود نمودن بازار غیررسمی و کاهش تأثیر نوسانات این بازار بر اقتصاد کشور بود. همچنین در نظر بود که با اجرای طرح مذکور کارآئی صنایع افزایش یافته و برخی واحدهای تولیدی که طی سالهای اخیر صرفاً با دریافت ارز ارزان قادر به ادامه فعالیت بودند وادار به افزایش توان رقابتی و ارتقاء کیفیت کار و اصلاح ساختار مالی خود بشوند.

با اجرای این سیاست و اتخاذ تصمیمات اقتصادی مناسب دیگر و با بکارگیری منابع ارزی و مالی آزاد شده از جنگ زمینه‌های مساعد برای تحرک فعالیتهای اقتصادی و گرایش بطرف تعادل نسبی در سطوح کلی فراهم شد و اولین نشانه‌های رشد و شکوفایی اقتصادی از سه‌ماهه دوم سال ۱۳۶۸ با حصول به رشد قابل توجه در تولیدات صنعتی پدیدار گردید.

با فراهم آمدن منابع ریالی حاصله از فروش ارز فشارهای وارده بر بودجه دولت بشدت تخفیف یافت و کسری بودجه که تا سال ۱۳۶۷ روندی بسیار فزاینده داشت، در سال ۱۳۶۸ به میزان ۴۱ درصد نسبت به سال قبل کاهش یافت.

در اثر گرایش بودجه دولت بطرف تعادل نسبی، فشارهای وارده در جهت افزایش نقدینگی تخفیف یافت و از رشد نقدینگی بخش خصوصی حدود ۵ درصد کاسته گردید. بدین ترتیب با افزایش عرضه کالاهای اساسی وارداتی و رشد عرضه کالاهای تولید داخلی از یکطرف و تخفیف رشد نقدینگی از طرف دیگر شکاف فوق‌العاده عمیق موجود میان حجم وسائل پرداخت و حجم کالاها و خدمات عرضه شده تا حدودی کمتر شد و موجبات کاهش نرخ تورم فراهم آمد. بطوریکه افزایش شاخص بهای کالاها و خدمات

مصرفی که از سال ۱۳۶۵ تا سال ۱۳۶۷ روندی فزاینده داشته و در این سال به ۲۸/۹ درصد رسیده بود، در سال ۱۳۶۸ در سطح ۱۷/۴ درصد محدود گردید.

بررسی چگونگی تغییرات شاخص قیمت‌ها در اوایل سال جاری نشان می‌دهد که روند نزولی نرخ تورم در سه‌ماهه اول سال ۱۳۶۹ نیز ادامه یافته است. در واقع اثرات سیاست‌های جدید ارزی و تخصیص ارز به واحدهای تولیدی با توجه به فاصله زمانی موجود بین مرحله گشایش اعتبار و ترخیص و ورود کالا به فرایند تولید، از اوایل سال جاری ظاهر گردیده و علاوه بر آن با ادامه اجرای طرح ارزی و جذب منابع ریالی، کسری بودجه دولت نسبت به سه‌ماهه اول سال گذشته کاهش قابل توجهی بمیزان ۸ درصد را نشان داده است.

جداول ذیل روند شاخص بهای کالاها و خدمات مصرفی در سه‌ماهه اول سال جاری و مقایسه آن با دوره‌های مشابه سالهای قبل را نشان می‌دهد:

جدول شماره ۱

(درصد)			
۱۳۶۹	۱۳۶۸	۱۳۶۷	
۴/۳	۲۷/۳	۳۲/۶	تغییرات متوسط سه‌ماهه اول سال به سه‌ماهه اول سال ماقبل
۰/۶	۴/۴	۱۱/۲	تغییرات شاخص خرداد به اسفند سال ماقبل (پس از حذف نوسانات فصلی)
۲/۹	۲۲/۵	۳۵/۸	تغییرات شاخص خرداد به شاخص خرداد سال ماقبل

جدول شماره ۲

تغییرات شاخص بهای کالاها و خدمات مصرفی در سه‌ماهه اول سال
(۱۰۰ = ۱۳۶۱)

درصد تغییر نسبت به دوره مشابه سال قبل		اهمیت نسبی در سال پایه (درصد)	
۱۳۶۹	۱۳۶۸		
۴/۳	۲۷/۳	۱۰۰/۰۰	شاخص کل
-۱/۹	۳۵/۷	۴۰/۰۶	خوراکیها، آشامیدنیها و دخانیات
۳/۳	۲۷/۷	۲۵/۳۷	مسکن
۲۵/۸	۴۲/۴	۸/۰۷	پوشاک
۲/۵	۳۰/۶	۷/۲۴	اثاثه، کالاها و خدمات مورد استفاده در خانه
۱۳/۲	۲/۰	۸/۱۴	حمل و نقل و ارتباطات
۱۴/۱	۱۴/۱	۳/۹۴	درمان و بهداشت
-۱۸/۲	۱۶/۴	۱/۶۰	تفریح، تحصیل و مطالعه
۱۳/۷	۵/۴	۴/۷۵	کالاها و خدمات متفرقه

بطوریکه ملاحظه می‌شود در تمامی مقایسه‌های فوق نرخ افزایش شاخص بهای کالاها و خدمات مصرفی در سه‌ماهه اول سال جاری بشدت کاهش یافته است. بخصوص مقایسه مندرج در سطر دوم جدول شماره ۱ که صرفاً تغییرات سه‌ماهه اول سال را نشان می‌دهد، حاکی از افت شدید رشد این شاخص بوده و گویای آن است که در این دوره شاخص مذکور با نرخ سالانه‌ای کمتر از ۳ درصد افزایش یافته است.

بررسی روند تغییرات گروههای مختلف کالاها و خدمات مصرفی نشان می‌دهد که در سه‌ماهه اول سال جاری بهای خرده‌فروشی «خوراکیها، آشامیدنیها و دخانیات» که بیشترین

اهمیت را در شاخص کل بهای کالاها و خدمات مصرفی دارد، با کاهش مواجه بوده و در اثر تقلیل بهای کالاهائی نظیر گوشت، برنج و میوه‌ها و سبزیها در بازار آزاد بطور متوسط ۱/۹ درصد نسبت به سه‌ماهه اول سال گذشته تقلیل یافته است، در سه‌ماهه اول سال گذشته شاخص مذکور از رشد شدیدی بمیزان ۳۵/۷ درصد برخوردار بوده است. علاوه بر این شاخص تفریح، تحصیل و مطالعه نیز با ۱۸/۲ درصد کاهش مواجه بوده که علت اصلی آن تقلیل بهای کالاهای صنعتی مشمول این گروه در بازار آزاد است.

همانطور که در جدول شماره ۲ ملاحظه می‌گردد گرچه سایر گروههای تشکیل‌دهنده شاخص بهای کالاها و خدمات مصرفی رشد داشته است ولی این رشد اکثراً بمراتب کمتر از سه‌ماهه اول سال ۱۳۶۸ بوده است.

در خاتمه ذکر این نکته را نیز لازم می‌داند که دگرگونی روندهای نامساعد گذشته و شروع دوران رونق و رشد اقتصادی و حرکت بطرف تعادل‌های کلی که تحلیل آمارهای اقتصادی موجود آنرا تأیید می‌کند، از جمله موفقیت‌های اولیه‌ای است که جز در پناه تلاش و هماهنگی مجموعه نظام اجرایی کشور و اتخاذ و اجرای سیاستهای مناسب اقتصادی قابل حصول نبوده است. در عین حال نباید فراموش کرد که ما هنوز در ابتدای راهیم و تا سرمنزل مقصود راهی دراز و دشوار در پیش داریم. در این راه شرط لازم برای کسب موفقیت‌های بیشتر اتخاذ و اجرای سیاست‌های موثر اقتصادی و هماهنگی در این سیاستها به منظور بهره‌گیری هر چه بیشتر از منابع و امکانات موجود و گرایش بطرف تعادل‌های کلی است.